

FINSE DAGEN

Van Herman Koch verscheen eveneens
bij Ambo|Anthos *uitgevers*

Red ons, Maria Montanelli

Eindelijk oorlog

Eten met Emma

Odessa Star

Denken aan Bruce Kennedy

Het diner

De ideale schoonzoon

Zomerhuis met zwembad

Korte geschiedenis van het bedrog

Geachte heer M.

De greppel

Makkelijk leven

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

**HERMAN
KOCH
FINSE
DAGEN**

**AMBO|ANTHOS
AMSTERDAM**

ISBN 978 90 263 4106 9

© 2020 Herman Koch

Omslagontwerp Roald Triebels, Amsterdam

Omslagillustratie © Roald Triebels/Shutterstock

Foto auteur © Maarten Kools Fotografie

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor A.
waar je ook bent

Finse dagen
Finse nachten
Het is vooral
dat lange wachten

A. Aalto
Finse dagen

Every man alone is sincere.
At the entrance of a second person,
hypocrisy begins.

Ralph Waldo Emerson

Ik was in de eerste plaats naar Finland gegaan om iets met mijn handen te doen. Iets met je handen doen was in 1973 iets anders dan vandaag de dag, in 2020. Een halfjaar eerder had ik de middelbare school beëindigd. Zo heb ik het ook altijd ervaren, als beëindigen: er kwam een einde aan iets wat al veel te lang had geduurd. Soms heb ik een droom. Je hoort vaak over mensen die dromen dat ze eindexamen moeten doen. Ze worden zwetend wakker: gelukkig liggen ze in hun eigen kamer, in hun eigen bed, het is weliswaar midden in de nacht, maar dat eindexamen hoeft echt niet meer, dat hebben ze al een half mensenleven geleden gehaald. Wie echt wil weten wat deze droom betekent, maakt een afspraak met de Psychologische Hulppost in zijn of haar woonplaats, of schrijft een brief naar de 'Vraag het aan...'-rubriek in de *Libelle*.

Mijn eigen eindexamendroom is wezenlijk anders. In mijn droom moet ik naar school. Er worden agenda's met lesroosters ingevuld. De bel gaat. Het volgende uur hebben we Duits van mevrouw Van Aakerinden-Hagenau. Nog altijd binnen de droom breekt het koude zweet me uit. Dan fiets ik naar huis. Er begint me iets te dagen. In het huis waar ik naartoe fiets woon ik

allang niet meer. Ik ben een schrijver. Ik hoef helemaal niet naar school. Sterker nog: als ik een heel jaar naar school ga, houd ik veel te weinig tijd over om te schrijven. Ik doe het niet, spreek ik mezelf toe, terwijl ik naar het huis fiets waar ik inmiddels niet meer woon. Ik ga morgen helemaal niet meer terug. Ze kunnen allemaal de tyfus krijgen.

Al dromend maakt zich nu een onpeilbaar diep en warm geluksgevoel van mij meester. Ik weet zeker dat ik glimlach, zowel binnen de droom als in het echt, slapend in mijn eigen bed, in mijn eigen huis. Nooit word ik badend in het zweet wakker. Er is geen gevoel van opluchting. Het gevoel van opluchting was er al binnen de droom. Ik word elke keer wakker met het gevoel dat ik, zoals alle voorafgaande keren, de enige juiste beslissing heb genomen.

Een paar jaar geleden schreef ik naar ‘Vraag het aan...’ in de *Libelle*. Ik wilde weten wat de droom betekende. Al na drie dagen kwam het antwoord, twee weken later in verkorte vorm afgedrukt in de tijdschiftrubriek. Ik had spijt, volgens de droom-interpretatie. Ik had spijt dat ik die beslissing niet eerder had genomen. Nog tijdens mijn middelbareschooltijd. Het leven had al veel eerder kunnen beginnen. Door op de middelbare school te blijven rondhangen (en eindexamen te doen) was de tijd waarin mijn echte leven zich zou afspelen met minstens drie jaar bekort.

Wanneer ik naar foto's uit die tijd kijk zie ik iemand die alleen heel vaag in de verte iets met mezelf te maken heeft. Een slungelige, iets te dunne jongen in een vaal grijs jasje dat je met enige fantasie als een ‘boerenkiel’ zou kunnen betitelen. De pijpen van de ook al zo vale spijkerbroek zijn in bijna kniehoge zwarte kaplaarzen gestoken. Eén arm leunt nonchalant op een gele

boerenkar, iets verder naar achteren zijn nog net de bemodderde achterwielen van een rode tractor te onderscheiden.

De foto lijkt stoer, maar is het niet. Daarvoor is de jongen inderdaad te dun en te slungelig. Wat deed hij daar eigenlijk, vraag je je af. Of: kon hij dat werk wel aan?

Ook in latere jaren zijn deze vragen me blijven achtervolgen. Zelfs zonder foto's begonnen mensen (de eigen gezinsleden, vrienden) na verloop van tijd altijd te grijnzen wanneer ik mijn Finse periode ter sprake bracht. Meestal probeerde ik na een paar korte flarden ('Het was in de winter van 1973, de thermometer wees om tien uur 's avonds min 27 graden aan.' 'Ik ging erheen om met mijn handen te werken.' 'Met die motorzaag heb ik een keer bijna mijn onderbeen afgezaagd.') snel van onderwerp te veranderen. Maar soms was het al te laat. 'Weten jullie zeker dat je dit wilt horen?' vroeg ik nog. Ja, ja, ga door, knikten de toehoorders me bemoedigend toe. Elke keer opnieuw begon ik weer aan de bootreis dwars door de ijsschotsen van de Oostzee tot aan de aankomst in de dichtgevroren haven van Helsinki, in de wetenschap dat het grijnzen vroeg of laat zou beginnen.

Vaak voelde ik me als die oom die in de oorlog nog aan de Birmaspoorlijn had gewerkt, en dan vooral op het moment waarop hij elke keer opnieuw vertelde hoe hij bij zijn ontsnapping twee Jappen eigenhandig de keel had doorgesneden. Tussen mijn vijfde en vijftiende heb ik het verhaal waarschijnlijk wel een keer of dertig aangehoord, en al die keren probeerde ik het blotebillengezicht van de oom te combineren met de wél tot de verbeelding sprekende, heftig uit hun doorgesneden kelen bloeddende, Japanse soldaten. Ik kon de grijns van ongeloof op mijn eigen gezicht niet zien, maar ik voelde hem wel, ik moest mijn hand voor mijn mond houden om hem voor de ongeloofwaardige oom te verbergen.

Weten jullie zeker dat je dit wilt horen? Mijn vraag had behalve met beleefdheid alles met de ongeloofwaardigheid van mijn verblijf in Finland te maken. Met de foto's waarop ik weliswaar leunend tegen een door een tractor voortgetrokken boerenkar poseerde, maar waarop niet te zien was hoe ik met diezelfde tractor over de besneeuwde wegen door de Finse bossen scheurde. Ja inderdaad: *scheurde*. Altijd te hard, vooral in de bochten. Ik was negentien. Nog niet zo lang daarvoor waren er dingen gebeurd die mijn leven volledig op zijn kop hadden gezet, om niet te zeggen dat ze er de bodem onder vandaan hadden geslagen.

Ik hoopte op iets, daar in mijn eentje op die tractor in de bossen. Een ongeluk op zijn minst. Een ongeluk waarbij ik zwaar gewond zou raken – desnoods het leven zou laten.

Het was een bevrijdend gevoel, een gevoel dat ik later nooit meer zou terugkrijgen. Er bestond geen gevaar, of beter gezegd: het gevaar was er wel, maar het was een vriend – misschien wel de beste vriend die ik had in 1973.

Grotere sneeuwvlokken dan die op het station van Lieksa uit de nachtelijke hemel naar beneden kwamen heb ik zowel voor als na die tijd nooit meer gezien. In Nederland dwarrelen de sneeuwvlokken, als pluisjes, ze komen voorzichtig omlaag, als parachutisten die een veilig plekje zoeken om te landen: een tak, een stoeptegels, het dak van een auto. Daar blijven ze nog even liggen en smelten dan vredig weg, het werk is gedaan, de tocht naar beneden is volbracht.

Op het station van Lieksa vielen de sneeuwvlokken met de snelheid van bakstenen. Ze waren met veel, het liet ze koud waar ze zouden neerkomen, ze wisten waar ze moesten zijn, ze waren gekomen om de wereld onder een onverbiddelijke witte laag te bedekken.

‘Het is nu te laat,’ zei de man die me onder de enige lantaarn op het perron stond op te wachten, nadat hij zich als een broer van de boer had voorgesteld. Op zijn muts en in zijn baard zat sneeuw. ‘Morgen gaan we naar de boerderij.’

Aarzelend zette de trein zich in beweging, de sneeuwnacht in; ook zonder om me heen te kijken wist ik dat ik de enige reiziger was die deze nacht op het station van Lieksa was uitgestapt.

‘We zijn op de hoogte van wat er is gebeurd,’ zei de bebaarde broer, die Risto heette, later bij een kop koffie in zijn kleine keuken. ‘Maar het is nu echt te laat. We kunnen beter gaan slapen, dan breng ik je morgenvroeg naar de boerderij.’

De eerste dagen liet ik alles uit mijn handen vallen: melkbussen, emmers, harken, hooivorken, bezems en de losse onderdelen van de elektrische melkmachine die je met zuignappen aan de uiers van de koeien diende te bevestigen. Ik kon mezelf niet zien, het was nog niet zoals later op de foto’s: ik geloofde er nog in. Ik geloofde in een minder onhandige versie van mezelf die binnen nu en volgende week buiten het oude lichaam zou treden. Ik geloofde in niet minder dan een wedergeboorte: mijn vroegere, met twee linkerhanden uitgeruste, motorisch gestoorde ik zou worden afgeworpen en als de oude huid van een vervellende slang op een rotsblok achterblijven. Een krachtigere variant van mezelf zou zich oprichten en de kruiwagens, harken en bezems ter hand nemen alsof hij nooit anders had gedaan. Met een natuurlijk gemak zou ik het hooi met de hooivork tussen de koeien verdelen, de pasgeboren kalfjes zou ik de speen van de melkemer tussen hun als natte handschoenen aanvoelende lippen persen, zonder dat ze me die emmer met een paar bokkige bewegingen van hun kop uit handen zouden slaan, nonchalant zou ik op het achterspatbord van de tractor leunen terwijl ik hem achteruit in de schuur parkeerde. Zoals gezegd: ik kon mezelf niet zien, het kwam allemaal van binnenuit, de geloofwaardigheid moest het helemaal in haar eentje zien te rooien.

Risto was een halfuur nadat hij me die eerste ochtend bij de boerderij had afgeleverd vertrokken – om de eerstkomende anderhalve maand niet meer terug te keren.

Ik vroeg me af of Matti en Ritva, de uitsluitend Fins sprekende

de boer en zijn vrouw, ook op de hoogte waren van wat er was gebeurd, of ze tenminste in een paar woorden over mijn achtergrond waren ingelicht. Maar toen bedacht ik dat Risto in de keuken in de wij-vorm had gesproken – waarschijnlijk hadden Matti en Ritva besloten dat het beter was om deze gebeurtenissen helemaal niet ter sprake te brengen. En in welke taal zouden ze dat moeten doen, bedacht ik 's nachts in bed op mijn zolderkamer zonder ramen boven de schuur waar de tractor, de eg, de ploeg en de zaaimachine stonden geparkeerd.

We trokken de bossen in waar de tractor tot boven de achterwiel wegzakte in de sneeuw. Ik leerde mijn eerste Finse woorden. Woorden voor 'omvallende boom', voor 'terugslag van de motorzaag', voor 'niet meer te hechten wonden'. Op de houtzagerij, waar we de bomen met kettingen achter de tractor naartoe sleepten, zag ik mannen met drie vingers, met één arm eindigend in een stomp, mannen in geblokte houthakkershemden die hele bomen in één beweging op het platform tilden waar de cirkelzaag nooit stopte met draaien. Het platform bewoog naar de zaag toe, het was de kunst om net op tijd weg te springen opdat uitsluitend het hout en niet een been of een heel menselijk lichaam werd doorgezaagd. De mannen, met gebitten waarin meer gaten dan tanden te zien waren, dronken zelfgestookte wodka of spiritus uit melkflessen waarvan ze de doppen met de paar tanden die hun nog restten van de flessenhals verwijderden.

Ik wist hun blikken op mijn te dunne lichaam gericht; ik zag hoe ze elkaar aanstootten en hun hoofd schudden; hoe ze hun lege mond bloot lachten in een grijns van ongeloof. Wanneer ze zich op luide toon met elkaar in het Fins onderhielden, wist ik zeker dat ze het over mij hadden: hoe ze een geweldige grap met

de dunne jongen zouden kunnen uithalen, iets met de cirkel-
zaag, iets wat hij zijn leven lang niet meer zou vergeten.

Er zijn ook vrienden (mijn beste vrienden, zou ik graag willen
denken, maar ik weet dat ik hier voorzichtig moet zijn) die in
plaats van te grijnzen de nadruk leggen op het uitzonderlijke
van mijn eenzame reis naar Finland.

‘Jij ging toch maar mooi op je negentiende weg,’ zeggen ze.
‘Dat hebben wij allemaal niet gedaan.’

Waarom eigenlijk niet? denk ik, maar ik houd mijn mond.

‘Je moet je daar toch ook wel eenzaam hebben gevoeld,’ zeg-
gen de vrienden. ‘Wij vinden het behoorlijk moedig.’

De boerderij lag op een afgelegen schiereiland in een van de
188.000 meren die Finland rijk is. Telefoonverkeer was niet een-
voudig: om contact te krijgen met het buitenland moest je eerst
een telefoniste bellen om het gewenste nummer door te geven.
Na een halfuur wachten hoorde je, als je geluk had, een stem
in de verte. Een vaag bekende stem van een familielid of een
vriend. En twee keer in de zes maanden dat mijn verblijf in Fin-
land zou duren, de stem van mijn in Amsterdam achtergeble-
ven vriendin.

‘Hoelang blijf je daar nog?’ hoorde ik, het klonk of ze in een
badkamer stond, in elk geval in een betegelde ruimte.

‘Ik weet het niet,’ antwoordde ik naar waarheid.

Negentienhonderd kilometer verder naar het zuiden meen-
de ik een zucht te horen, maar het kon ook de wind zijn die net
een vlaag sneeuwvlokken langs de ramen van de boerderij blies.

‘Ik dacht dat je het daar na een maand wel gezien zou hebben,’
zei ze. ‘Verveel je je niet?’

Nee, dan waren onze brieven beter. We schreven elkaar om
de drie dagen. In de brieven vertelden we alles, in elk geval de

dingen die je niet zo makkelijk over de telefoon kon zeggen met een meeluisterende telefoniste, ook al verstond die waarschijnlijk alleen Fins.

‘Ik heb gisteren op een houtzagerij midden in de bossen een boom in de lengte doorgezaagd,’ probeerde ik nog. ‘En daarna heb ik pure spiritus gedronken uit een melkfles. Dat is negentig procent alcohol.’

‘Wat zei je? Je valt steeds weg. Ik verstond alleen zaag.’

Tijdens de daling boven de naaldwouden schoten me opeens, als vanuit het niets, een paar Finse woorden te binnen. Woorden die ergens op een onverlichte plek in mijn geheugen bijna veertig jaar begraven moeten hebben gelegen.

Het was oktober 2012. Voor het eerst sinds 1973 zette ik weer voet op Finse bodem. Aleksi Siltala, mijn Finse uitgever, kwam me van het vliegveld halen.

‘Vanavond heb je vrij,’ zei hij, toen we Helsinki binnenreden. ‘Morgenochtend kom ik om negen uur naar je hotel en rijden we samen naar de boekenbeurs in Turku.’

Vrij... Het klonk bijna als iets van school – morgen hebben alle derde klassen de eerste twee uur vrij – en het kostte me dan ook de grootste moeite om niet hoorbaar te zuchten van opluchting. Ik had op iets anders gerekend: een etentje met medewerkers van de uitgeverij, een plaatselijke schrijver en een journalist die geen directe vragen stelt, maar pas tijdens de koffie met cognac driftig aantekeningen begint te maken.

In de auto van mijn Finse uitgever speelde ik nog mijn gemakkelijke zelf, of laat ik het anders zeggen: ik speelde de rol van de makkelijke prater, die ik niet altijd ben, met verve. Het kost-